

№ 23 (712)
Чэрвень 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ «Адвечнае»: падведзеныя вынікі конкурсу – **стар. 2**

☞ Землякі: яўрэі старадаўняга Дзятлава – **стар. 3 і 6**

☞ Непаўторная: Ефрасіння, «суб'ядніца анёлаў» – **стар. 5**

Дом над вадою ў аграсядзібе «Заречаны»

Пра Дзень бульбы чытайце на стар. 2-3

На тым тыдні...

✓ **11 чэрвеня** ў Доме-музеі І з'езда РСДРП, філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, пачаў дэманстрацыйны праект «Гісторыя ў этыкетках», прысвечаны будаўніцтву Каралем Чапскім завода «Багемія» (сучасны завод «Аліварыя»).

Асноўная экспазіцыя Дома-музея І з'езда РСДРП цягам многіх гадоў знаёміць наведнікаў з гісторыяй Мінска канца XIX – пачатку XX стагоддзя, з тымі падзеямі, што адбываліся ў яго культурным і палітычным жыцці. Асабліва ўвага нададзена асобе Караля Гутэн-Чапскага. У 1890 г. граф Чапскі быў абраны на пасаду гарадскога галавы Мінска, якую займаў да 1901 г. К. Чапскі праклаў першую конку, пабудаваў Гарадскі тэатр. Цэнтральныя вуліцы, што ішлі да вакзалаў і прадпрыемстваў, зрабіў брукаванымі. Чапскі з'яўляецца стваральнікам першай мінскай электрастанцыі, а сучасны піўзавод «Аліварыя» – таксама яго пачынанне, для якога К. Чапскі купіў будынак і новае меднае абсталяванне.

Менавіта тэме самага старога мінскага бровара прысвечаны экспазіцыйны праект, дзе можна пазнаёміцца з рознай калекцыйнай атрыбутыкай (этыкеткі, бірдакелі), што адлюстроўваюць гісторыю піваварэння ў Мінску і іншых гарадах Беларусі, а таксама з матэрыяламі і фотаздымкамі легендарнага сталічнага прадпрыемства.

✓ **12 чэрвеня** ў Мемарыяльным музеі-майстэрні Заіра Азгура ў Мінску адкрылася выстаўка Сяргея Баяляна «Ещё одна луна...». С. Баялянок – адзін з самых вядомых беларускіх мастакоў-графікаў XX стагоддзя. Пасля заканчэння ў 1980 г. Украінскага паліграфічнага вучылішча ў Львове пераехаў у Мінск, дзе працаваў мастацкім рэдактарам у розных выданнях. Афорты С. Баяляна знаходзяцца ў 5 мастацкіх музеях свету, прыватных калекцыях Беларусі, Італіі, ЗША.

✓ **13 чэрвеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Нацыянальны касцюм і народныя промыслы В'етнама». Экспазіцыя арганізаваная ў рамках Дзён культуры Сацыялістычнай Рэспублікі В'етнам у Рэспубліцы Беларусь, якія праходзілі з 11 па 17 чэрвеня.

✓ **14 чэрвеня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча прайшла прэзентацыя кнігі Навума Гальпяровіча

«На скрыжаванні сноў». Аўтар – чалавек шматграннага таленту: журналіст, паэт, выкладчык. На яго рахунку больш дзесяці паэтычных зборнікаў, яго творы перакладзеныя на польскую, румынскую, балгарскую, англійскую, рускую і іншыя мовы. Пашырае беларускасць у свеце Навум Якаўлевіч і на пасадзе дырэктара міжнароднага радыё «Беларусь». Яго заслугі на культурнай ніве былі высока ацэненыя на дзяржаўным узроўні: Н. Гальпяровіч уганараваны медалём Францыска Скарыны.

Новая кніга «На скрыжаванні сноў» – своеасабліва духоўная і жыццёвая біяграфія аўтара. Успаміны дзяцінства, каханне, роздум над маральнымі праблемамі быцця – вось галоўныя тэмы яго навілаў і эсэ. Яны прасякнутыя любоўю да роднага краю, адданасцю яму, глыбокай павагай да мінулага і верай у будучыню.

✓ **14 чэрвеня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка «Адзеныя нашых продкаў. Графіка XVIII – XIX стагоддзяў». Выстаўка ўключае калекцыю гравюраў XVIII і літаграфіяў XIX стагоддзя рускіх і замежных мастакоў з фондаў Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі мастацтваў. Прадстаўленыя выявы знаёмяць з нацыянальным касцюмам народаў, якія засялялі Расію ў мінулыя стагоддзі (рэгіёны Паўночнага Каўказа і Памор'я, Крайняй Поўначы, Сібіра, Сярэдняй Азіі, Прыбалтыкі і інш.).

У дзень адкрыцця экспазіцыі ўвазе наведнікаў была прадстаўленая выстаўка-прагляд энцыклапедычных выданняў, кнігі і артыкулаў з перыёдыкі па гісторыі рускага і беларускага касцюма.

✓ **15 чэрвеня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя выдання «Бегла ліска каля лесу блізка...» і кнігі акадэміка НАН Беларусі Аляксандра Лакоткі «Цвета і легенды родных прасторав», якія выйшлі ў выдавецтве «Беларуская навука». «Бегла ліска каля лесу блізка...» – чарговае выданне серыі «з народнапаэтычнай спадчыны», пачаткам якой былі «Прымаўкі ды прыказкі – мудрай мовы прывязкі» (2017).

Да прэзентацыі падрыхтаваная выстаўка выданняў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, прысвечаных беларускай этнаграфіі і фалькларыстыцы, уснай народнай творчасці, гісторыі вывучэння беларускіх казак, прыказак, прымавак, легендаў, міфаў, абрадавых песняў і г.д. Адзін з раздзелаў выстаўкі прысвечаны дзейнасці А. Лакоткі.

Сябры!
Яшчэ можна падпісацца на «Краязнаўчую газету», каб не застацца без яе заўтра. Не адкладайце на апошні дзень!

падпісныя індексы:
індывидуальны - 63320
ведамасны - 633202

Вынікі II Рэспубліканскага конкурсу «Адвечнае»

У рамках Х Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіна» аргкамітэт абвясціў II Рэспубліканскі конкурс «Адвечнае», умовы якога друкаваліся і ў «Краязнаўчай газеце». Паступілі 22 працы з усіх куткоў краіны. Нядаўна журы падвяло вынікі. Пераможцы вызначаліся ў намінацыях «Радавод», «Этнаграфія», «Краязнаўства».

У катэгорыі «дзедзі» пераможцамі сталі: **Захаравы Крысіціна**, вучаніца Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна (праца «Мой радавод»), кіраўнік Абрамовіч Антаніна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна) – у намінацыі «Радавод»;

Кавальчук Аляксей, вучань Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна (праца «Вёска са спеўнай назвай...»), кіраўнік Абрамовіч Антаніна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна) – у намінацыі «Краязнаўства»;

Мартынёна Анастасія, вучаніца Акцябрскай раённай гімназіі (праца «Народная песня ў календарна-абрадавай творчасці жыхароў Акцябршчын»), кіраўнік Кроч Таццяна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры Акцябрскай раённай гімназіі) – у намінацыі «Краязнаўства»;

Навумава Вольга, вучаніца СШ № 1 імя А.Р. Салаўя г.п. Акцябрскі (праца «Этнаграфія малой радзімы»), кіраўнік Чарнікевіч Наталля, настаўнік беларускай мовы і літаратуры СШ № 1 імя А.Р. Салаўя г.п. Акцябрскі) – у намінацыі «Этнаграфія».

Усе яны атрымаюць Дыпламы Аргкамітэта конкурсу і ўзнагароды ГА «Беларускі фонд культуры».

Заахвочвальны прыз ад БФК атрымае **Шылкова Караліна**, вучаніца Парэцкага дзіцячага сада – сярэдняй школы Акцябрскага раёна (праца «Школьны радавод»), кіраўнік Матусевіч Галіна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры Парэцкага дзіцячага сада – сярэдняй школы).

У катэгорыі «дарослыя» пераможцамі сталі:

Марчанка Валіяціна, метадыст метадычнага аддзела ЦКС Краснапольскага раёна (праца «Мікольская «Свяча» (вясновая) – абрад у аграгарадку Халмы Краснапольскага раёна) – у намінацыі «Краязнаўства» – Дыплом Аргкамітэта конкурсу і ўзнагарода Беларускага фонду культуры);

Гарзусева Таццяна, загадчык аддзела народнай творчасці раённага цэнтра народнай творчасці, культурнай дзейнасці і волнага часу Дубровенскага раёна (праца «Традыцыйныя вясельныя звычкі Дубровенскага раёна») – атрымае ўзнагароду БФК;

Апацкая Таццяна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры СШ № 43 г. Мінска і **Процька Алена**, бібліятэкар Пятровіцкай сельскай бібліятэкі Смалявіцкага раёна (праца «Жывы малюнак мінулага: кірмаш і свята вёскі») – атрымаюць ўзнагароду БФК.

Іншым удзельнікам будучы накіраваныя падзачныя лісты ГА «Беларускі фонд культуры».

На старонках выдання БФК «Краязнаўчая газета» будучы друкавацца працы канкурсантаў. Сачыце за нумарамі газеты.

Журы конкурсу

Адновім Будслаўскую святыню разам!

Нагадаем нашым чытачам, што ў 2015 г. Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардынцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ўпланах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных груп. Гэтую ініцыятыву падтрымалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Акцыя працягваецца і сёлета.

Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, Будслаўскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будучы ўшанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Звярніце ўвагу! Рэквізіты рахунку на рэстаўрацыю цяпер такія:

BY88BLBB31350100081886001001, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк. Дирекция по г. Минску и Минской области, код BLBBVY2X, с пометкой «На реставрацию Будславского костёла», Мінск, ул. Коллекторная, 11, УНП 100081886, ОКПО 37449864, тел. бух. (+ 375 017) 283 28 24.

Любоў беларусаў да бульбы ўвайшла ў прыказкі, жарты, песні... Хаця сам прадукт даўка не беларускі, ягонае паходжанне ўвогуле заморскае, а ў Еўропе дастаткова аматараў паесці бульбачкі (у многіх краінах спажыванне яе на душу насельніцтва большае, чым у нас).

Дзеля садзевання росту спажывання гэтай гародніны ў 2005 г. у Перу быў заснаваны Нацыянальны дзень бульбы. Там яна лічыцца культурнай спадчынай і нацыянальным гонарам. І называюць яе паважна – «папа». Перуанцы сцвярджаюць, што менавіта ў іх краіне з'явілася бульба аж 8 тыс. гадоў таму. Там сёння налічваецца прыкладна 3 тыс. відаў гэтага клубня; тут цяпер расце і найбольшая колькасць дзікіх відаў бульбы. Святкуюць дзень бульбы ў Перу шырока: па ўсёй краіне ладзяцца конкурсы, канцэрты, масавыя гулянкі і дэгустацыі.

У Еўропу бульба патрапіла па вяртанні Калумба з экспедыцыі, калі спрабаваў дасягнуць Індыі... і патрапілі на новыя землі з незвычайнымі раслінамі. Пачаўся шлях бульбы па Старым Свеце – Партугалія, Нідэрланды, Францыя, Германія... Не дзіва, што адносна хутка (у часы караля Станіслава Панятоўскага ў сярэдзіне XVIII ст.) заморскі прадукт трапіў і на сталы нашых продкаў, жыхароў Рэчы Паспалітай, куды ўваходзіла і ВКЛ (прычым, патрапіла бульба ў Беларусь на стагоддзе раней за Масковію). Або такі факт з часу падаўлення паўстання Каліноўскага: ў Беларусі салдаты сібірскіх палкоў пабачылі бульбя-

Дзень бульбы на «Белагро»

ная палеткі, якія ў Расіі не сустракалі. У сярэдзіне XIX ст. на беларускіх землях вырошчвалі чвэрць бульбы Расійскай імперыі, у канцы стагоддзя тут было больш за 160 прадпрыемстваў, што перапрацоўвалі бульбу (выраблялі крухмал, спірт). Летась жа ў нашай краіне сельгаспрадпрыемствы выкапалі больш за 740 тыс. тон бульбы, ура-

джайнасьць складае 316,8 цэнтнераў з га. Больш за 300 тыс. тон «другога хлеба» адпраўляецца ў Расію, Узбекістан, Азербайджан, Казахстан і Грузію.

Сёлета БГА «Адпачынак у вёсцы» сумесна з іншымі арганізацыямі (Навукова-даследчы цэнтр НАН Беларусі па бульбаходстве і гародніцтве, ЗАТ «Мінскэкспо», эка-гастранамічны рух

«Slow Food» у Беларусі, Беларускае грамадскае аб'яднанне фермераў і аградзвіба «Заречаньні») зрабілі спробу правесці першы Дзень бульбы ў Беларусі.

У рамках урачыстага адкрыцця рэспубліканскага конкурсу «Продукт года-2018» на міжнароднай выстаўцы «Белагро-2018» адбылася прэс-канферэнцыя «Бульба як брэнд Беларусі».

Пра сваё бачанне праблемы распаўсюлення спецыяліст «Адпачынак у вёсцы» Дар'я Пукас у выступленні «Бульба як важны кампанент краінавага маркетынгу для Беларусі». Яна адзначыла:

– Гастранамічны турызм важны складнік турызму. Прыкладна 30 адсоткаў грошай траціцца на ежу. Турысты едуць у Італію пакаштаваць піцу і пасту, у Грэцыю – на аліўкі і алеі з іх... Многія рэгіёны як асноўны складнік прапануюць мясцовыя стравы. А Беларусь – краіна якога прадукту? Паводле апытання аб устойлівых асацыяцыях другога месца заняла акурат бульба.

Вядома ж, для раскруткі патрэбна прыкласці пэўныя намаганні. Можна прапанаваць гасціям разнастайныя стравы з бульбы, не толькі дражнікі. У тым жа Полацкім раёне (ды й у суседніх) здаўна гатавалі «клёцкі з душой». Бульба можа быць сувенірам, на яе аснове можна рабіць маскі для твару (падобнае ўжо робяць... у Карэі), урэшце, ладзіць экскурсіі ў гаспадаркі, дзе

Ала Ніжнік

Зараджэнне і развіццё яўрэйскай абшчыны ў Дзятлаве

Дзятлава ў дакументах часоў Вялікага Княства Літоўскага называлася Здзецел (Здзцел, Здетел, Зенцела). У мове ідыш няма гука «дз», таму яўрэі называлі мястэчка Зецел. У дзёніках Бернарда Пінскі, жыхара Канады, у якіх аўтар запісаў успаміны свайго старога бацькі Рубіна Пінскі, народжанага ў Дзятлаве, мястэчка называецца Гэстл. Хрысціянскае насельніцтва ваколіцаў называла населены пункт Дзэцёл, Зецела. У XIX стагоддзі чыноўнікі Расійскай імперыі перайменавалі мястэчка ў Дзятлава, а ў гады, калі Заходняя Беларусь уваходзіла ў склад Польшчы, у якасці афіцыйнай выкарыстоўвалася назва Zdzieniol.

Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны 70% жыхароў мястэчка складалі яўрэі. Менавіта яны як асноўная частка насельніцтва заклалі архітэктурнае, эканамічнае, культурнае развіццё нашага горада.

Нацыянальны склад беларускіх мястэчкаў быў разна-

стайным. Тут жылі беларусы, палякі, яўрэі, татары, цыгане, літоўцы і прадстаўнікі іншых народаў. З другой паловы XVI стагоддзя ўсё большую ролю ў эканамічным жыцці мястэчкаў пачалі адгравіраваць яўрэі, з таго ж часу пачынаецца гісторыя яўрэй-

скай абшчыны Дзятлава. У інвентарных кнігах дзятлаўскага маентка за 1580 г. сярод гаспадароў на рыначнай плошчы мястэчка ўжо названы Місан Жыд – гандляр яўрэйскай нацыянальнасці. У Дзятлаве, згодна з інвентарнымі кнігамі 1699 г., было 126 дамоў, з іх 25 (прыкладна 20%) належалі яўрэям. Да пачатку 1870-х гг. яўрэйскае насельніцтва мястэчка значна павялічылася і складала 78,7% (каля 1240 чалавек).

У канцы XVIII стагоддзя беларускія губерні былі ўключаныя ў рысу яўрэйскай аселасці. У гэты час яўрэйскае насельніцтва пераважала ў мястэчку, яго прадстаўнікі займалі вядучыя месцы ў гандлі і рамёствах.

У Дзятлаве хаты мясцовых жыхароў былі падобныя да вясковых, але мелі свае адметнасці. Акрамя вокнаў, у бок гарадской вуліцы выходзілі дзверы. Гэта давала магчымасць гандлярам і рамеснікам падтрымліваць сувязь з кліентамі: аднаму паказаць свой тавар, другому – свае вырбы. У будынках гістарычнага цэнтра Дзятлава, якія адносяцца да пачатку XX стагоддзя, можна і цяпер заўважыць закладзеныя цэглай дзвярныя праёмы. Такую рэканструкцыю правялі пасля Вялікай Айчыннай вайны, калі яўрэяў у горадзе амаль не засталася, а іх дамы дасталіся новым гаспадарам, якія не займаліся гандлем.

Дзятлаўскія купцы і рамеснікі былі мала звязаныя з сельскай гаспадаркай, таму ў іх на дварах не было хлявоў, гумнаў і свірнаў. У многіх месцачковых дамах пры ўваходзе з вуліцы быў ганак з двух-

скатным дахам на чатырох слупках.

Заможныя мяшчана перакрывалі дахі сваіх дамоў гонтай, больш бедныя – саломай. Кожны рамеснік ці гандляр стараўся павесіць перад сваёй майстэрняй ці магазінам шыльду. Па ёй было лёгка зразумець, хто з іх што вырабляе ці прадае. Паводле дадзеных перапісу 1921 г., у Заходняй Беларусі яўрэйскае насельніцтва было занятае ў наступных сферах дзейнасці: у сельскай гаспадарцы – 0,9%, у рамёствах і прамысловасці – 23,5%, у гандлі і страхаванні – 52,6%, на транспарце – 10,2%, на грамадскай службе і ў свабодных прафесіях – 12,4%, у хатняй гаспадарцы і на прыватнай службе – 16,7%, у іншых сферах дзейнасці – 15,7%.

(Заканчэнне на стар. 6)

Пасляслоўе да надрукаванага ў № 21 артыкула Л. Лыча «Ці трэба Беларусі музей культуры ідыш?»

Беларускі фонд культуры праводзіць вялікую работу па вывучэнні, захаванні і развіцці культуры не толькі тытульнага народа краіны, але і ўсіх этнічных групаў, што жылі і жывуць на яе тэрыторыі. Да ліку такіх групаў належыць яўрэйская, карані якой сягаюць у канец XIII – пачатак XIV ст. Найбольшы росквіт яе культуры звязаны з перыядам, калі сярод яўрэяў панавала мова ідыш. Яе заняпад выкліканы фашысцкай палітыкай Халакосту і пасляваеннай барацьбой савецкіх ідэолагаў з надуманым імі касмапалітызмам і нізкапаклонствам перад заходне-еўрапейскай буржуазнай культурай. Апошнім часам не хапае саліднай навуковай, навукова-папулярнай працы па культуры Беларусі, у якой бы асвятляліся пытанні яе ідышскай культуры. У 2012 г. выйшла ў свет кніга

Леаніда Лыча «Яўрэйская культура Беларусі, яе агульны духоўны набытак», якую з прыхільнасцю сустрэла яўрэйская этнічная супольнасць не толькі Беларусі, але і іншых краінаў.

Выключна важнае месца ідышскай культуры ў духоўным жыцці Беларусі і адсутнасць усялякай перспектывы яе адраджэння робяць актуальным прыняцце захадаў па яе мемарыялізацыі. Беларускі фонд культуры, рэдакцыя «Краязнаўчай газеты», аўтар названай вышэй кнігі Л. Лыч звяртаюцца да сусветнай яўрэйскай супольнасці, да ўсіх зацікаўленых пытаннем мемарыялізацыі мовы і культуры ідыш у гісторыі імятна-нацыянальнай Беларусі з просьбаю адгукнуцца на наш заклік.

Уладзімір ПЛЕП

Гандлёвая рада

І ў сядзібе «Заречаны»

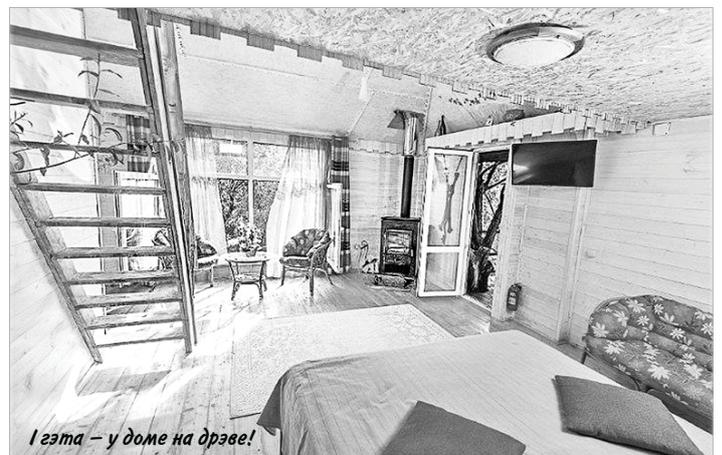
вырошчваюць бульбу, прапанаваць сядзіць або капаць яе. Варта падумаць таксама, лічыць спн. Пускаць, аб стварэнні Музея бульбы, аб заснаванні адпаведнага фестывалю.

Далей выступіў намеснік генеральнага дырэктара НПЦ НАН Беларусі па бульбаводстве і гародніцтве па навуковай працы, кандыдат сельскагаспадарчых навук Вадзім Маханько. Спачатку ён распавёў пра шляхі бульбы ў нашу краіну, а потым распавёў пра яе гатункі і вырошчванне. Вось жа, падзяляецца бульба на 4 асноўныя віды: салатная, слаба разварыстая, разварыстая і вельмі моцна разварыстая. Статыстыка кажа, што суайчынікаў аддаюць перавагу першаму віду, бо там найменей крухмалу. За год кожны беларус з'ядае па 183 кг «другога хлеба». Калі раней дыетологі лічылі, што бульба спрыяе лішняй вазе, то цяпер змянілі свой погляд: крухмал у арганізме пераўтвараецца на глюкозу, крыніцу энергіі. А бялка бульбы не наамятаст суступаюць бялкам яек і мяса.

Найбольш распаўсюджаныя ў нас гатункі «Брыз», «Уладар», «Старт», «Янка» ды іншыя... распавёў сп. Маханько. – Каб вывесці новы гатункі, патрэбна затраціць прыкладна 1 млн еўра. І стоўлік ж – на прасоўванне яго на рынак. У 1991 г. у нас было 19 гатункаў бульбы, у 2001-м – 39, у 2011-м – 91, летась – 145. Цяпер 75 адсоткаў па-

садкі – гатункі айчынай селекцыі. Усяго ж у свеце прыкладна 10 тыс. гатункаў бульбы.

Другой часткаю святкавання стала, скажам так, практычная. У госці запрасіла аграсядзіба «Заречаны», што ў Пухавіцкім раёне. Тут гасцінныя гаспадары Андрэй і Ала Ніжнікі падрыхтавалі стравы з бульбы. Цікава, што рэцэпты гаспадыня пераняла ў сваёй сям'і – ад бабулі, ад маці. У жарка напаленай печы ў чыгунку чакала духмяная «тушанка» – тушаная з бульбай, цыбуляю і моркваю мясныя рэзбы, пакаштавалі госці драчнікі з мясам (інакш калдуны, а памясцоваму заманюкі), бліны з бульбай, а для вегетарыянаў, якіх становіцца болей і ў Беларусі, у сядзібе гатуецца адмысловую бабку з грыбамі. Дарэчы, наконт гатунку бульбы: на сядзібе вырошчваюць «Ласунак». А іншыя прадукты харчавання выбіраюць сярод вядомых або новых, ацэньваюць і адбіраюць упадабанае. Шмат жа чаго набываюць у мясцовых жыхароў. Атрымліваецца своеасабліва кааперацыя: нехта спецыяльна для сядзібы «Заречаны» вырошчвае моркву, тосьці бурканы... Малако і сыры Ніжнікі бяруць у асноўным у аднае мясцовай гаспадыні: «У яе выдатны сыр, як кажуць, зроблены з любоўю. Тым больш, мы ж бачым, як вырошчваюць людзі тое, што прададуць нам, дзе пасвяцца каровы, як за імі глядзяць».

І гэтак – у доме на дрэве!

Скончылася наведванне аграсядзібы невялікай экскурсіяй па ёй. Адметнасць жа сядзібы – гасцявая дамкі на дрэвах. Гаспадар не без гонару адзначае:

– Дом на дрэве ў Беларусі ёсць толькі ў нас. Першы з'явіўся спантана, літаральна на межавым слупе, калі лаза ўкарнілася і дала галіны, сярод якіх і збудаваў сцены. А вось другі – над копанкаю – рабіў адмыслова і сур'ёзна.

Тут можна не толькі пераначаваць – ёсць невялікая кухня, душавая кабіна, унітаз.

Нагадаю, размова ідзе пра дамок на дрэве, сярод галінаў. Калі на балкочык выходзіш, і нос у дзюбу – з галубкаю, якая сядзіць на яйках.

Як бачым, першая спроба правесці беларускі Дзень бульбы адбылася. Цяпер можна рабіць працу над памылкамі, збіраць заўвагі і прапановы, рыхтаваць наступны(я). Можа, і прыжывецца ў нас?

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Скарыстання фота з сайту БА «Адчынак у вёсцы» і аграсядзібы «Заречаны»

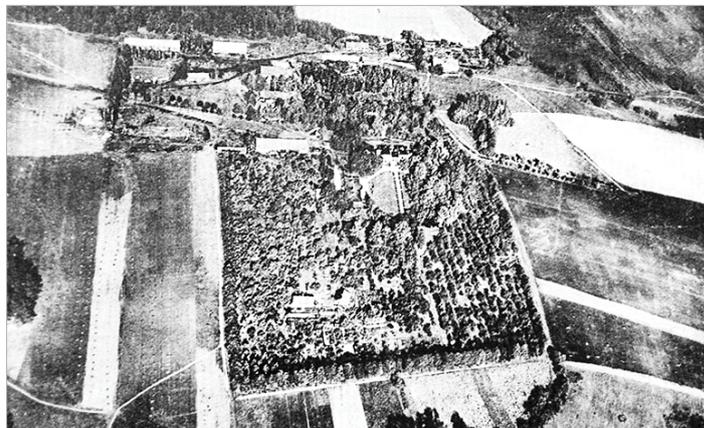

Віктар ШЫМУК
Роздум

Дачэ Галіне

Дзе цяпер вы,
Сябры мае, хлопцы,
З невялікай вёскі –
Змяўціцы?
Ці вы помніце,
Як падвозілі
Нас у школу
Зімовай парой?
Снег рыпеў
І спяваў пад палоззямі,
А над намі – сняжынак рой.
А пасля – вясна
На ўзлесках
І вясенні
Паход у гай.
І нясем мы ў школу
Пралескі,
Каб яе ўпрыгожыць
На май.
Ці вы помніце
Тыя раніцы,
Ці вы помніце
Той званок,
Калі ў школе маленькай
Настаўніца
Кожны дзень
Пачынала ўрок?
О, дзясцінства
Маё далёкае.
Восень, лета,
Зіма, вясна...
Мы ішлі –
Толькі рэха галёкала
Наўздагон
Непаседлівым нам.
А гады
Праплываюць хвалямі.
І былое
Не вернецца зноў.
І ў школу
Даўно выпраўляем мы
Ўжо сваіх
І дачок, і сыноў.
Ды, напэўна,
Такога не станецца,
Не забыць нам
Пра наш званок,
Калі ў школе маленькай
Настаўніца
Кожны дзень
Пачынала ўрок.
...Дзе вы зараз,
Сябры мае, хлопцы,
З маёй роднае вёскі –
Змяўціцы?

Аэрафота Альбярціна і Дзеравянчыцаў стогадовай даўніны

Сёлета ў пачатку сакавіка на сайце allegro.pl з'явіліся рэдкія фотаздымкі Слонімшчыны, зробленыя немцамі пад час Першай сусветнай вайны. Найбольш з іх адносяцца да Альбярціна, а менавіта – да палаца графаў Пуслоўскіх. Аднак самае каштоўнае фота было зробленае над Альбярцінам з нямецкага самалёта. На ім каля возера можна пабачыць тагачасныя прадпрыемствы, а непадалёк іх – баракі, палаца амаль не відаць за дрэвамі. Справа – чыгунка, забудова абাপал яе. У правым верхнім куце бачны касцёл, а царквы ў той час яшчэ не было (дзіўна, але некаторыя «каментатары» гэтага фота я там пабачылі і нават абазначылі!).

Два фотаздымкі адносяцца да Дзеравянчыцаў. На адным з іх – аэрадром. Высветляецца, што ён з'явіўся там не ў міжваенны час, а пад час Першай сусветнай вайны.

Згаданыя здымкі былі надрукаваныя ў невядомым нам выданні. Магчыма, гэта быў альбом. Прадавец выставіў на інтэрнэт-аўкцыён асобныя старонкі з яго. На кожнай з іх па 2-3 фота. На тым жа сайце прадаюцца і іншыя старонкі з фотаздымкамі, што не маюць дачынення да Слонімшчыны. На іх – беларускія і польскія гарады: Пружаны, Сталавічы, Чэнстахова, Кельцы, Радам. Магчыма, убудучыні з'явіцца новыя старонкі, стане вядома, што ж гэта за выданне, дзе і калі яно было надрукаванае.

Дзеравянчыцы

Уцэнтры – казармы і дарога на Рышчыцы (справа), злева – мост праз Шчару і дарога на Баранавічы

Кінахроніка верасня 1939 года

З дзясцінства застаўся ўспамін – кінахроніка, паказаная ў навінах на маскоўскім тэлеканале ў савецкія часы. Танкі і падраздзяленні Чырвонай Арміі ўступалі ў Слонім у верасні 1939 года пад час Другой сусветнай вайны. Нядаўна ў Беларускай дзяржаўным архіве кінафотонадакументаў знайшоў гэтыя кадры, змясціў кінахроніку ў інтэрнэце.

Што мы на ёй бачым? Перамяшчэнне невялікіх падраздзяленняў Чырвонай Арміі, у тым ліку і некалькіх танкаў, у цэнтры горада. Гэта пераважна вуліцы Сянкевіча і Міцкевіча (цяпер гэта адна вуліца – Першмайская) ды іх наваколле. На жаль, у кадр толькі крыху трапіў будынак кінатэатра «Мадэрн».

Таксама бачым нейкі будынак з надпісам «1934 г.» на даху (відаць, у тым годзе яго пабудавалі ці зрабілі рэканструкцыю). Дыктар кажа, што гэта былі пастарунак польскай паліцыі. Магчыма, дзесьці на ўскраіне Слоніма? Добра было б дакладна высветліць гэтае пытанне. У кінахроніцы бачым і байцоў «рабочай гвардыі». У тыя вераснёўскія дні хапала самасудаў, зверстваў. Магчыма, тым салдатам польскага войска, якіх вялі ў былы пастарунак, пашанцавала, і іх адразу адпусцілі па хатах, а не адправілі на ўсход.

Сяргей ЁРШ

(Паводле гісторыка-краязнаўчага выдання «Слонімскі край», № 3, 2018 г.)

«Субяседніца анёлаў»

Такімі словамі аздобленая кіпарысавая рака з нялётнымі астанкамі Святой Ефрасінні Полацкай. А шлях яе мошчай у радзіму быў доўгім і пакутлівым. 5 чэрвеня адзначаецца як Дзень ушанавання апякункі Беларусі, прападобнай Ефрасінні, ігуменні Полацкай, асветніцы беларускага народа. Сёлета мы святкуем 845-ы дзень яе памяці. «...з радасцю і любоўю ўсклікнем: / радуйся, Ефрасіння, нявеста Хрыстова ўсяслаўная» (кандак прападобнай Ефрасінні Полацкай).

Прадслава – яе свецкае імя. Стала манашкай 16 лютага 1116 г. Калі была ў Іерусаліме на пакланенні, захварэла. Святыя мошчы былі перавезеныя ў Кіев у 1887 г. і знаходзіліся ў Кіева-Пячэрскай лаўры, у нішы пячорнага храма Дабравешчання Найсвяцейшай Багародзіцы.

22 красавіка 1910 г. адбылося перанясенне мошчаў з Кіева-Пячэрскай лаўры ў Полацк. У трапары падзея гэтая агучаная так: «Всяліся, зямля Полацкая, / радуйся і лікуй, абіцель Спасава, / бо вась Гасподзь выканаў жаданне сэрца вашага: / духоўная маці ваша і хадайніца, Ефра-

сіння багамудрая, / як птушка, адляцела з горада Кіева...».

Яна – першая кананізаваная ўсходнеславянская святая: падзея адбылася ў 1547 г. А вась і юбілейная дата: спаўняецца 125 гадоў з таго часу, калі Ефрасінню Полацкую ў 1893 г. прылічылі да святых. Такою яе ўшаноўваюць і праваслаўныя, і каталікі, і ўніяты. Варта згадаць, што некаторы час рака-грабніца ігуменні Полацкай знаходзілася ў Растоўскім манастыры (1915 г.). Пазней была перапраўленая ў Полацк, у Свята-Пакроўскую царкву, а 23 кастрычніка 1943 г. – у Спаса-Ефрасінеўскі манастыр.

У 1997 г. брэсцкі майстар Мікалай Кузьміч зрабіў дакладную копію Крыжа, створанага Лазарам Богшам на замову Ефрасінні. Арыгінал пасля эвакуацыі ў 1941 г. з Магілёва знайсці не могуць і сёння. А вась пра першую копію Крыжа прамільгнула згадка ў архівах педагога, фалькларыста Сяргея Сахарова (1880 – 1954). Ён у 1938 г. выдаў у Рызе кнігу «Преподобная Евфросиния, княжна Полоцкая», княжна Полоцкая». Вучоны-палачанін дазнаўся, што ў 1931 г. латгаліскія вернікі (сярод іх былі і беларусы) зрабілі на сабраныя сродкі копію Крыжа і ўстанавілі ў Яўнлатгаліскай царкве. Гарадок Яўнлатгаліе пазней стаў называцца Абрэнэ, а ў 1945-м – Пыталава (у складзе Пскоўскай вобласці). Латвія не змагла перамагчы ў спрэчцы за чыгуначны вузел.

...Узгадаем: вернікі латгаліскай зямлі лічылі княжну Полацкую сваёй духоўнай апякункай. І амаль у кожнай бажніцы знаходзілася ікона, прысвечаная святой Ефрасінні. 24 мая 1996 г. у Даўгаўпілсе ў Барыса-Глебскім саборы былі сабраныя такія іконы з разбураных храмаў. Адна выява, з Малінаўскай бажніцы, паслужыла ілюстрацыяй для тэкстаў С. Сахарова.

«...сабраць параскіданых, разганяць цемру спаку і бед ад тых, якія ўсклікаюць з вераю: / ратуў нас малітвамі тва-

Икона з Малінаўскай бажніцы. Ілюстрацыя да кнігі С. Сахарова «Преподобная Евфросиния, княжна Полоцкая», 1938 г.

імі, як заступніца наша, прападобная маці наша Ефрасіння» (трапар перанясення мошчаў).

У 1971 г. пісьменніца Вольга Іпатава выдала аповесць «Прадывслава». Образ гэтай незвычайнай асобы выявіўся і ў творах Алеся Асіпенкі, Валянціны Коўтун, у вершах Уладзіміра Арлова, Алега Бембеля, Рыгора Барадулліна, Дануты Бічэль-Загнетавай, Навума Гальпяровіча, Ларысы Геніюш, Сяргея Законнікава, Алеся Звонака, Васіля Зуёнка, Алега Лойкі, Валянціна Лукшы, Алеся Разанава, Людмілы Рублеўскай, Віктара Шніпа, Леаніда Дранько-Майсюка...

«Кніга Прадывславы» – так назвалася выдадзеная ў 1998 г. мая кніга з 9-томнай серыі пад назвай «Бацькаўшчына. Зборнік гістарычнай літаратуры», запоўненая творчымі ўшанаваннямі духоўнай гераіні нашага мацерыка. А кампазітар Віктар Войцік упадабаў мой верш-прысвячэнне святой Ефрасінні – і атрымалася песня «Сповідзь»:

Мне не суджана на вяку
Два разы у адну раку
Увайсці.
Мне не суджана, мілы мой,
Для цябе быць другой вясной
У жыцці.

Я – адна
Кветка зорная
З неба сіняга.

Прыгадваюцца ўспаміны мамы: яна памятала пра тое, як насельнікі лявонпальскага Прыдзвіння перад 5 чэрвеня, днём спачыну прападобнай, пільком адпраўляліся ў Полацк на службу дзеля ўшанавання памяці ігуменні. Імя «Ефрасіння» любілі даваць дзецям. Паводле традыцыі продкаў, літара «ф» не была ў пашане. І вась прыклад: наша суседка насіла імя Проска.

«...захавай і зберажы нас ад усякае злобы і ерэтычнай спакусы, / бо ты маеш адагу да Уладара ўсіх Хрыста Бога, / Яго ж умольвай ратаваць зямлю нашу і людзей: / радуйся, Ефрасіння, нявеста Хрыстова ўсяслаўная» (кандак).

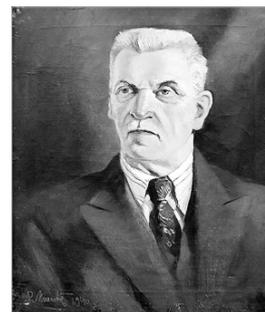
Сяргей ПАНІЗЬНІК, г. Кінкардэн, Канада

Срэбраная рака з мошчамі святой Ефрасінні Полацкай у Кіева-Пячэрскай лаўры

Перанос мошчаў Ефрасінні Полацкай (Полацк, фота 1910 г.)

Сяргей Пятровіч Сахарав (партрэт работы Пётры Мірановіча)

Я – вясна
Непаўторная:
Еўфрасіння я!

Мне не суджана быць другой,
Бо сама я плыву ракой...
– Адпусці!
Са святой душой адыду,
Ад Радзімы зло аведду,
Ад Русі.

Мне не суджана пакахаць,
Буду веру аберагаць
Ад грахоў.
Цераз тысячу я гадоў
Прыплыву –

і ты будзь гатоў!
На любоў!

Зараджэнне і развіццё яўрэйскай абшчыны ў Дзятлаве

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 3)

У 1830-я гг. у мястэчку з'яўляюцца першыя дробныя прамысловыя прадпрыемствы: 3 скураныя майстэрні, 3 млыны. У канцы 1860-х гг. ужо працавалі 2 скураныя, 3 цагляныя, 6 шкіпярных прадпрыемстваў, 15 бровараў. Як і ў многіх іншых мястэчках, у Дзятлаве рэгулярна праводзіліся кірмашы. Гандаль ішоў кожны тыдзень у аўторак, кірмашы ладзіліся два разы на год: 23 красавіка ў дзень Святога Георгія і ў дзень Святой Тройцы. На продаж везлі хлеб, хатнія вырабы, палатно, посуд. У дзятлаўскіх яўрэяў былі эканамічныя сувязі з вядомымі еўрапейскімі вытворцамі. Фані Коган, урэдзёнка Дзятлава, якая жыла ў Ізраілі, успамінае, што яе бацька быў прадстаўніком фірмы «Zinger» і гандляваў швейнымі машынкамі.

У 1900 г. у Дзятлаве яўрэям належалі медаварні, аптэка, бакалейныя крамы і

і іншыя валодалі заезнымі дварамі, невялікімі гатэлямі. Яны стараліся прывабіць кліентаў еўрапейскімі новаўвядзенымі, напрыклад, більярд. А лепшая булачная ў мястэчку належала Мордуху Ціткавіцкаму. Перад Другой сусветнай вайной у Дзятлаве былі тры лакамабілі, якія падавалі святло ў дамы жыхароў. У адным доме дазвалялася павесіць адну лямпачку. Электрычнасць падавалася да 24 гадзінаў.

Мяшчанскае самакіраванне ў мястэчках рысы яўрэйскай аселасці мела істотную асаблівасць: яно было прадстаўленае пераважна яўрэямі, мяшчанав хрысціянскага веравызнання ў мястэчках амаль не было. У 1884 г. да мяшчанскага са слоўя належалі 1383 чалавекі, усе яны былі іудзеямі. Акрамя таго, існавалі грамадскія яўрэйскія арганізацыі, найбольш актыўнай з якіх быў Маладзёвы савет.

У «польскі перыяд» жыцця Дзятлава назіраецца адносна свабода арганізацыяў і асацыяцыяў. Былі

васлаўных), астатнія – яўрэяў».

Рэлігійнае выхаванне ў яўрэйскіх сем'ях было абавязковым. У Дзятлаве існавалі проста вернікі-яўрэі і артадаксальны іудзеі. Ф. Коган успамінала, што сям'я з боку маці была вельмі рэлігійнай, а з боку бацькі – не вельмі, аднак у сінагогу кожную суботу абавязкова хадзілі ўсе мужчыны.

Дзятлаўшчына дала свету некалькі вядомых яўрэяў-прапаўеднікаў. Адзін з іх – Якаў Кранц (1741, Дзятлава – 1804, Замосце, Польшча), вядомы як Магід з Дубна. Рабе Якаў доўгі час быў вандруёмным прапаўеднікам, падарожнічаў па гарадах Літвы, Польшчы, Беларусі, Германіі і выступаў у сінагогах перад мясцовымі яўрэйскімі абшчынамі. Ён быў выдатным прамоўцаў і выпрацаваў свой стыль тлумачэння Святога Пісання – прытчу. Яшчэ юнаком рабе Якаў пазнаёміўся з легендарным мудрацом Віленскім Гаонам, які высока цаніў веды юнака, і яны пасябравалі. Пасяліўшыся пасля шматлікіх вандровак у Дубне, Кранц стаў гарадскім магідам (прапаўеднікам). Зборнік прытчаў рабе Кранца быў выдадзены пад назвай «Мішлей Якаў» («Прытчы Якава», 1887 г.).

Яшчэ адна выдатная асоба – Ізраіль Меір Ха-Кохен (1838, Дятлава – Радунь, 1933), вядомы як Хафец Хаіп. Гэта талмудыст, заснавальнік і галава ешыбота ў Радуні, аўтар кнігі пра грахоўнасць злоязычнасці, пра сутнасць дабрачыннасці.

А вядомы дзятлаўскі яўрэй, равін Залман Сароцкін, сядзеў на равінаце цягам 17 гадоў, з 1912 да 1929 г. Пасля ад'езду ў Ізраіль стаў старшынёй Савета мудрацоў Торы ў Іерусаліме. У 1951 г. выдаў кнігу «Ушы Торы».

Вельмі цікавыя ўспаміны пра 1920 – 1930-я гг. на Дзятлаўшчыне пакінула Ліза Каплінская. Яна пісала: «Насельніцтва ў горадзе было шэсць тысячаў душаў, сярэд іх чатыры з паловай тысячы былі яўрэямі, астатнія былі беларусы, трохі палякаў. З культурных устаноў у Дзятлаве існавалі яўрэйская школа (каля 100 дзяцей і 6 настаўнікаў) з выкладаннем на ідыш; іўрыцкая школа (250 дзяцей і 7 настаўнікаў); рэлігійная школа для бедных дзяцей у Талмуд-Тора, заснаваная ў 1909 г. (100 дзяцей і 4 настаўнікі). Яўрэйскія дзеці маглі хадзіць таксама ў дзяржаўную польскую школу-сямігодку».

«Калі майму бацьку было шэсць гадоў, яго аддалі ў адну з чатырох школаў Гжэтла, якая называлася Талмуд-Тора, яўрэйскую рэлігійную школу, у ёй вывучалася і польская мова. Афіцыйныя асобы, такія як паліцыя, судзі, адміністрацыя горада, не гаварылі па-яўрэйску. Таму яўрэйскаму насельніцтву неабходна было валодаць

Удзельнікі яўрэскага драматычнага гуртка

польскай і мясцовай мовамі. У Талмуд-Торы ўрокі рэлігіі праводзіліся на іўрыце, старажытнай яўрэйскай мове семіцкай групы моваў, а нерэлігійныя прадметы вывучаліся на польскай мове», – піша ў дзёніку Bernard Piniski.

Існавала школа культуры – арганізацыя для выхавання бедных яўрэйскіх дзяўчынак і падрывоўкі іх да вядзення хатняй гаспадаркі. Яе заснавальнікам

Ханія Роскін – зубны тэхнік

з'яўляўся Соал Каплінскі – прадстаўнік бізнэсу і старшыня сіянісцкага руху ў Дзятлаве. Абшчына арганізоўвала адпачынак дзяцей у лагерах пад кіраўніцтвам выхавальцаў.

У мястэчку перыядычна дэманстравалася сучаснае

кіно. Яўрэйскія драматычныя гурток рэгулярна паказваў спектаклі. Існавала і вялікая яўрэйская бібліятэка. У Дзятлаве жыло шмат пісараў (сафераў), якія перапісвалі свяшчэнныя кнігі, малітвы. Адзін са старажылаў Дзятлава расказваў, што грамадскае жыццё ў мястэчку было вельмі актыўным. Мясцовыя жыхары ахвотна хадзілі на канцэрты аркестра, у якім ігралі яўрэйскія музыканты, наведвалі прадстаўленні вандруёнага цырка, дзе выступалі такія незвычайныя жывёлы, як тыгры і львы, хадзілі на танцы і арганізоўвалі футбольныя матчы.

Сінагога пачатку XX ст.

крамы, у якіх гандлявалі жалезам, скурай, мануфактурнымі таварамі, хлебам, яйкамі. Апроч таго, мястэчка славилася вырабам дзятлаўскага паркету, узоры якога знаходзяцца ў Дзятлаўскім краязнаўчым музеі. Есць яшчэ адзін цікавы факт пра дзятлаўскі паркет: ім выслана адна з залаў Эрмітажа. Пра гэта пісаў Аркадзь Смоліч у сваёй кнізе «Геаграфія Беларусі».

У другой палове XIX – пачатку XX стагоддзя эканоміка мястэчка працягвала развівацца. Найбольш буйныя яўрэйскія прадпрыемствы Дзятлава трапілі на старонкі адрас-календара «Уся Расія: руская кніга прамысловасці, сельскай гаспадаркі і адміністрацыі». У мястэчку Мордух Каўфман, Арцішэўскі, Рабіновіч

створаныя фонд «Лінас Джасціс», «Народны банк», «Камітэт дапамогі сіротам». Удзельнікамі многіх з іх з'яўляліся маладыя людзі з яўрэйскіх сем'яў.

Рэлігійная структура насельніцтва Дзятлава вызначыла наяўнасць тут царквы, касцёла і сінагогі. У 1867 г. у мястэчку была драўляная сінагога і чатыры малітоўныя дамы. Пазней быў узведзены цагляны будынак сінагогі, які захавваўся да нашых дзён – цяпер у ім размяшчаецца дзятлаўскае падраздзяленне Міністэрства па надзвычайных сітуацыях. Жыхар Дзятлава І. Белавус успамінаў: «У 1938 г. я праводзіў перапіс насельніцтва ў Дзятлаве. Усяго тут было жыхароў 5763 чалавекі, з іх – 1620 хрысціянаў (католікаў і пра-

Пра ўзрвень развіцця медыцынскага абслугоўвання сведчыць наяўнасць стаматалагічнага кабінета, у якім Ханія Роскін займаўся лячэннем і пратэзаваннем зубоў.

Дзятлава доўгі час было прыкладам штэтла – з'явы, без якой немагчыма ўявіць сабе жыццё яўрэяў Усходняй Еўропы. Гэты тэрмін характарызуе тып паселішчаў разам з горадам ці вёскай, якія захавалі традыцыйны цэнтра

яўрэйскай гісторыі і культуры і афіцыйна праіснавалі да 1939 г.

Алена АБРАМЧЫК,
старэйшая навуковы супрацоўнік
Дзятлаўскага гісторыка-краязнаўчага музея
Алена РАДОМСКАЯ, настаўніца
Гісторыі гімназіі № 7, Дзятлава

Георгіеўскія кавалеры Гомельшчыны: біяграфічны летапіс

Кавалеры чатырох Георгіеўскіх крыжкоў

Баян Афанасій Конаваніч
Нарадзіўся 10 ліпеня 1886 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Рэчыцкі пав., Даманавіцкая вол., в. Убалаць (у першакрыніцы па-руску памылкова – Уболот; Гомельская вол., Калінкавіцкі р-н, Зеляноцкі с/с, в. Убалаць).

Прызваны на вайсковую службу ў 1908 г. і залічаны ў 129-ы пяхотны Бесарабскі полк. Скончыў вучэбную каманду, пасля чаго радавому Баяну быў нададзены чын яфрэйтара. Па заканчэнні тэрміну вайскавай службы Афанасій Конаваніч быў звольнены ў запас. З пачаткам Першай сусветнай вайны 20 кастрычніка 1914 г. быў мабілізаваны ў Расійскую Імператарскую армію і залічаны ў 8-ю роту 36-га Сібірскага стралковага палка. 8 лютага 1915 г. быў пераведзены ў кулямётную каманду таго ж палка.

За мужнасць і храбрасць быў узнагароджаны Георгіеўскімі крыжамі 4-й (двойчы), 3-й і 1-й ступеняў. Яму быў нададзены чын малодшага унтэр-афіцэра, затым – старшага унтэр-афіцэра і падпрапаршчыка. Быў двойчы паранены. За баявыя адзнакі яму быў нададзены чын прапаршчыка.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Георгіеўскім крыжам 4-й ступені быў узнагароджаны за адзнакі ў баях з 6 па 27 лютага 1915 г.

Другім Георгіеўскім крыжам 4-й ступені быў узнагароджаны за адзнакі ў баі 17 і 18 ліпеня 1915 года. Узамем паўторнага ўзнагароджання ўручаны Георгіеўскі кржж 3-й ступені.

Георгіеўскім крыжам 1-й ступені ўзнагароджаны вялікім князем Георгіем Міхайлавічам 28 верасня 1915 г.

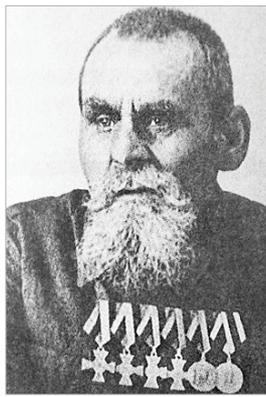
Далейшы лёс не высветлены.

Белы Венядзікт Цімафеевіч

Гады жыцця невядомыя. Месца нараджэння: Мінская губ., Бабруйскі пав., Парыцкая вол., в. Стужкі (Гомельская вол., Светлагорскі р-н, Чыркавіцкі с/с, в. Стужкі).

Удзельнік Першай сусветнай вайны. За храбрый ўчынк быў узнагароджаны чатырма Георгіеўскімі крыжамі: першы раз палоніў нямецкага афіцэра, якога на плячх прынёс у размяшчэнне сваіх войскаў; другі раз з групай салдатаў уварваўся ў штаб нямецкага палка і здабыў важныя аператыўныя дакументы; трэцім разам прабраўся ў варажы тыл і падпаліў сцэты саломы, чым выклікаў пярэпалах ворага – гэта дало магчымасць рускім войскам з малымі стратамі прарваць нямецкую абарону.

Калі на фронт дайшла вестка аб звяржэнні царскага самадзяржаўя, Венядзікт Цімафеевіч разам з іншымі рэвалюцыйна настроенымі салдатамі прыняў удзел у арышце контррэвалюцыйных афіцэраў. У хуткім часе ён вярнуўся на ра-

Венядзікт Белы

дзіму, прымаў удзел у станаўленні Савецкай улады ў Парыцкай воласці. Адразу ж пасля кастрычніцкіх падзеяў 1917 г. жыхары Чыркавічаў разграмлі мясцовы маёнтак і падзелілі зямлю. Арганізатарам іх выступлення стаў менавіта Белы франтавік.

Больш за 25 гадоў Венядзікт Цімафеевіч працаваў бакеншчыкам на Бярэзіне (в. Стужкі месціца на яе беразе). Пайшоўшы на пенсію, жыў у роднай вёсцы.

Па матэрыялах артыкула «Радавы салдат» (аўтар – І. Верас) у газете «Звязда» ад 15 кастрычніка 1958 г.

Вынікаў Кірыла Антоаніч

Нарадзіўся ў 1888 г. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Гомельскі пав., Веткаўская вол., м. Ветка (Гомельская вол., г. Ветка, цэнтр Веткаўскага р-на).

Прызваны на вайсковую службу ў 1900 г. і залічаны ў 97-ы пяхотны Ліфляндскі полк. Скончыў вучэбную каманду, пасля чаго яму быў нададзены чын яфрэйтара. У далейшым – малодшы, затым старшы унтэр-афіцэр. З 1906 г. – на звыштэрміновай службе. Пасля сканчэння ў 1908 г. школы падпрапаршчыкаў Кірыла Антоаніч быў нададзены адпаведны чын. З 1909 г. служыў у 10-м пяхотным Востваўскім палку. З 1911 г. – зноў у 97-м пяхотным Ліфляндскім палку.

З пачаткам Першай сусветнай вайны браў удзел у баявых дзеяннях на фронце. Вызначыўся ў першых жа баях. Цягам паўгода быў узнагароджаны Георгіеўскімі крыжамі чатырох ступеняў. У лістападзе 1914 г. быў залічаны на часова-афі-

цёрскую пасадку. Камандаваў узводам. Загінуў у баі 29 снежня 1914 г. (11 студзеня 1915 г.)

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Жарын Ягор Васілевіч

Нарадзіўся 11 (23) лютага 1891 г. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Гомельскі пав., Дзятлаўская вол., в. Новая Буда (Гомельская вол., Гомельскі р-н, Прыбарскі с/с, в. Новая Буда).

Удзельнік Першай сусветнай вайны – прапаршчык Расійскай Імператарскай арміі.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Рэпрэсаваны. Памёр 1 кравасіка 1938 г.

Збароўскі Вячаслаў / Часлаў Браніслававіч

Нарадзіўся ў 1895 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Мазырскі пав., Міхалкаўская вол., в. Кустаўніца (у складзе Міхалкаўскага с/с Мазырскага р-на Гомельскай вол. існавала да 1978 г.; у сувязі з будаўніцтвам прамысловага вузла на поўдзень ад Мазыра жыхары вёсак Кустаўніца і Міхалкі былі пераселены на новае месца жыхарства, а на тэрыторыі былых вёсак быў збудаваны сучасны паліклінічны цэнтр, які стаў цэнтрам новаўтворанага Крынічнага с/с Мазырскага р-на).

Паляк (ва ўзнагародных дакументах пазначаны як беларус). Удзельнік Першай сусветнай, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. У складзе Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі браў удзел у баявых дзеяннях на тэрыторыі сучаснай Украіны (1918 – 1921). З 1919 г. – член РКП(б) / ВКП(б) / КПСС.

Пасля дэмабілізацыі ў 1924 г. вярнуўся ў Беларусь. Жыў у Магілёве. У 1937 г. – начальнік раённага аддзялення Галоўнага ўпраўлення Рабоча-Сялянскай міліцыі Народнага камісарыята ўнутраных спраў БССР. Быў арыштаваны 9 снежня 1937 г. Абвінавачваўся ў шпіёнскай дзейнасці на карысць Польшчы. З-за адсутнасці доказаў справа была спыненая пастановай 6 – г а аддзела Упраўлення дзяржаўнай бяспекі НКУС БССР. Раабілітаваны 11 снежня 1938 г. і праз два дні вызвалены з-пад арышту.

У кастрычніку 1941-га Вячаслаў Браніслававіч добраахвотнікам праз Краснадарскі гарадскі ваенкамат Краснадарскага края РСФСР уступіў у рады Чырвонай Арміі. З сакавіка наступнага года знаходзіўся ў дзеючай арміі. Браў удзел у баявых дзеяннях на Паўночна-Каўказскім, Паўднёва-Заходнім, Стэпавым, 2-м і 1-м Украінскіх франтах. У 1944 г. – капітан, памочнік камандзіра па матэрыяльна-тэхнічным за-

беспячэнні 248-га інжынерна-сапёрнага Чырвонасцяжнага батальёна (у складзе 58-й інжынерна-сапёрнай брыгады), які забяспечваў дзеянні 48-га стралковага корпуса пад камандаваннем ураджэнца Оршы генерал-маёра З. Рагознага. Вызначыўся ў ходзе наступальнай аперацыі войскаў 2-га і 3-га Украінскага франтоў на тэрыторыі сучасных Румыніі і Малдовы ў маі 1944 г. За выдатнае забеспячэнне сапёраў матэрыяльнай часткай і транспартам у ходзе аперацыі капітан Збароўскі быў прадстаўлены да ўзнагароджання ордэнам Айчыннай вайны 2-й ступені.

Збароўскі быў таксама ўзнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі.

Вайну прайшоў без раненняў і кантузіяў.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў; два ордэны Айчыннай вайны 2-й ступені ордэн Чырвонай Зоркі. Памёр у 1991 г.

Казятнікаў Пётр Іванавіч

Нарадзіўся 1 (13) лютага (па іншых дадзеных, студзеня) 1882 г. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Рагачоўскі пав., Стрэшынская вол., в. Малыя Рагі (Гомельская вол., Жлобінскі р-н, Салонскі с/с, в. Малыя Рагі).

З сялянства. Прызваны на вай-

Пётр Казятнікаў

сковую службу ў 1903 г. і залічаны ў 99-ы пяхотны Івангародскі полк. У званні радавога браў удзел ў руска-японскай вайне 1904 – 1905 гг. За заслугі ў Мукдэнскіх баях у 1905 г. Казятнікаву быў нададзены чын малодшага унтэр-афіцэра. З 1907 г. – на звыштэрміновай службе. Пасля сканчэння школы падпрапаршчыкаў у 1909 г. Пятру Іванавічу быў нададзены адпаведны чын.

Удзельнік Першай сусветнай вайны. Браў удзел у бая-

вых дзеяннях на Паўночна-Заходнім фронце. За асабістую мужнасць і гераізм у баях быў узнагароджаны чатырма Георгіеўскімі крыжамі. За баявыя адзнакі Казятнікаву нададзены чын прапаршчыка. За адвагу ў баях Пётр Іванавіч быў уведзены ў афіцэры: падпрачнік са старшынствам, затым – паручнік са старшынствам.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў; Георгіеўскія медалі 3-й і 4-й ступеняў; ордэны Святой Ганны 3-й ступені з мячамі і бантам, 4-й ступені з надлісам «За храбрасць»; Святога Станіслава 3-й ступені з мячамі і бантам.

Быў паранены ў баі і памёр ад рану 22 верасня (5 кастрычніка) 1917 г.

Леанкоў Пракоп Васілевіч

Нарадзіўся ў 1881 г. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Рагачоўскі пав., Старарудянская вол., в. Кругавец (Гомельская вол., Жлобінскі р-н, Пірэвіцкі с/с, в. Кругавец).

З сялянства. Прызваны на вайсковую службу ў 1902 г. У далейшым застаўся на звыштэрміновай службе. Удзельнік Першай сусветнай вайны – падпрапаршчык 97-га пяхотнага Ліфляндскага палка. Браў удзел у баявых дзеяннях на Паўночна-Заходнім фронце.

Загінуў у баі 27 снежня 1914 (9 студзеня 1915) г.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Марозаў Рыгор (імя па бацьку невядомае)

Гады жыцця невядомыя. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Гомельскі пав.

Удзельнік Першай сусветнай вайны. У 1916 г. – падпрапаршчык 14-га Сібірскага стралковага палка.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Новікаў Якім Іванавіч

Нарадзіўся 9 (21) верасня 1874 г. Месца нараджэння: Магілёўская губ., Гомельскі пав., Поцакская вол., в. Дарынополле (яна ж Антонаўка; Гомельская вол., Веткаўскі р-н, Вялікаянмакоўскі с/с, в. Дарынополле).

Працаваў сталяром. Прызваны на вайсковую службу ў 1894 г. У далейшым – на звыштэрміновай службе. За мужнасць і храбрасць у руска-японскай вайне 1904 – 1905 гг. быў узнагароджаны Знакам адзнакі ордэна Святога Георгія 4-й ступені.

Удзельнік Першай сусветнай вайны. Тройчы паранены. Вызначыўся ў першых баях ва Усходняй Прусіі. За асабістую адвагу быў узнагароджаны Георгіеўскімі крыжамі 3-й, 2-й і 1-й ступеняў. У 1916 годзе – прапаршчык 97-га пяхотнага Ліфляндскага палка.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Далейшы лёс невядомы.

Падрыхтавалі
Канстанцін ГАЙДУКОВ,
Барыс МАЦВЕЕВ

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

У сукенцы каляровай,
У хусцінцы васільковай
Ходзіць лета па палях,
Па расквечаных лугах.
Звоніць песняй жаўруковай
Кожны дзень званчэйшай,
новай.
Ніна ГАЛІНОЎСКАЯ

Красуе чэрвень

Уздоўж

1. «... ідуць, звянец іх косы, // Вітаюць іх буйныя росы». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 6. Лекавыя травы, а таксама настой на іх. 8. «... – з ягаднаю парой». З верша П. Панчанкі «Родная мова». 9. «Стары заяц ... косіць, // А ліса зграбае» (прып.). 10. Тое, што і штабель. 12. «... сонца». Такую назву ў народзе далі дзьмухаўцам за іхнія прыгожыя ярка-жоўтыя кветкі ў перыяд цвіцення. 15. Дасканалы ўзор чаго-небудзь. 16. Трава, што вырасла ў той жа год на месцы скошанай. 17. На Тодара (21 чэрвеня) ... – канпель паласа (прык.). 18. У чэрвені ... з зарю сходзяцца (прык.). 21. ... сноп ці сто коп – хлеба на год (прык.). 22. «Ой, суніцы чырвоныя, // Чабаровы ...». З верша В. Леанені «Ой, суніцы чырвоныя». 27. Спецыяліст па кветкаводстве. 29. Беларуская багіня лета. 30. «І тут найсаладзейшыя суніцы, // І тут найлагднейшая ...». З верша С. Валодзькі «Бацькоўскі кут». 31. Тое, што і цемната (разм.). 32. «Хацелася туды прыспешыць крок, // Дзе на прыпёку першыя суніцы // Паказваюць ружоўкены ...». З верша С. Законнікава «Суніцы». 33. Раніцай ... пахне мацней звычайнага – да дажджу (прык.).

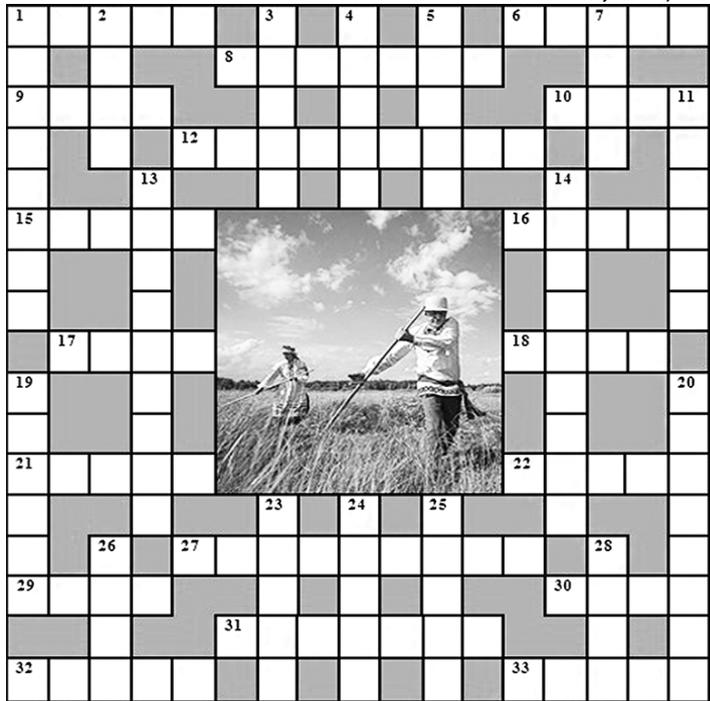
Упоперак

1. Час касцьбы. 2. Сіні колер. 3. ... весяліца, і твар цвіце (прык.). 4. Вадзяны вал. 5. Старажытнарымская багіня, ад імя якой утварылася руская назва месяца чэрвеня – июнь. 7. Чырвоная ... – зялёны пакос (прык.). 11. Чэрвень – ..., ураджай мужыку запасае (прык.). 13. Ранні баравік, які вырастае ў час каласавання жыта. 14. Старад-

рукаваныя кнігі. 19. Зарадзіў ... – хлебу канец (прык.). 20. Від мясцовасці з вшыні. 23. Калі ў першы і другі дзень

чэрвеня лье дождж – увесь ... будзе сухі (прык.). 24. Тое, што і абраз. 25. У чэрвеня ... ў бары: цвітуць сасна і ёлка (прык.). 26. Рака, левы прыток Прыпяці. 28. «Ой, ... на Івана. // Проці Івана ночка мала, // Ой, ... на Івана». З купальскай песні.

Склад Іван ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАСЛАННЕ – жанр эпістэлярнай літаратуры; медытацыя, напісаная ў форме звароту да пэўнай асобы ці некалькіх асобаў, нярэдка маналагічнай прамова-развага або адкрыты ліст да каго-небудзь. Адрасат пасланья (часам гэта асоба з гістарычнага мінулага) цікавіць аўтара не столькі сам па сабе, колькі магчымасцю, якую ён дае, каб паразважаць над пэўнымі сацыяльна-палітычнымі, гістарычнымі ці інш. праблемамі. Вытокі беларускага пасланья – у творах эпохі Адраджэння і барока (вершаваныя і празачыныя пасланні-прывітанні М. Гусоўскага, лісты С. Рысінскага, «Ліст да Абуховіча», пасланні А. Курбскага да цара Івана IV Грознага, лісты Ф. Кміты-Чарнабыльскага, некаторыя творы палемічнай літаратуры і інш.).

З XIX ст. пасланне стала амаль выключна здабыткам паэзіі («Да мілых мужычкоў» Я. Чачога, «Уставайма, братцы!» В. Каратынскага, «Да пачцівых беларусаў» В. Дуніна-Марцінкевіча, «Усеі трупе дабрадзея Старшчэкага беларускае слова» Янкі Лучыны, «Дзякуй табе, браце, Бурачок Мацею» А. Гурыновіча). Пачатак XX ст. – росквіт пасланья ў беларускай паэзіі: пашырылася яго тэ-

матыка, удасканалілася мастацкая форма. У ім гучалі сацыяльна-нацыянальна-вызвольныя матывы, грамадзянскі пафас («Беларусам», «Ворагам», «Сябрам-выгнаннікам», «Мікалаю II» Якуба Коласа, «Вам, суседзі», «Суседзям у ныволі», «Вясковым кабетам» Цёткі, «Ліст...», «Народ, Беларускі Народ!» М. Багдановіча). Да пасланья часта звяртаўся Янка Купала, у творчасці якога прадстаўлены ўсе разнавіднасці пасланья: сацыяльна-палітычныя («Алексунам», «Ворагам Беларускаму»), грамадзянска-патрыятычныя («Арлянтам», «Беларускім партызанам»), літаратурныя («Прывет вам...», «Аўтарцы "Скрышкі беларускай"»), сатырычныя («Слугам алтарным»), інтымна-лірычныя («Да дзяўчынкі»), пасланні-інвектывы («Гэй, капаіце, да лакопы») і г. д. Купалаўскія традыцыйныя плёна развіліся ў беларускай паэзіі перыяду Вялікай Айчыннай вайны, калі з'явіўся шэраг экспрэсіўных, высокапаэтычных пасланьяў да воінаў-франтавікоў («Байцам-камавольцам» Якуба Коласа), беларускім партызанам («Ваўчу Мінаю» Якуба Коласа, «Не шкадуйце, хлопцы, поруху» Максіма Танка), гарадоў («Маскве» Якуба Коласа). Пашырыліся геўна-выкрывальныя, сатырычныя па-

сланні ворагам краіны («Фашыцкім бандытам» Якуба Коласа, «Мы аддзякуем» Кандрата Крапівы).

Жанр пасланья займае важнае месца і ў набліжанай да сучаснасці паэзіі. Лепшым з іх уласцівы патрыятычны запал, арганічнае спалучэнне інтымных матываў з грамадзянскімі («Ліст да Аб'яднаных Нацый» А. Куляшова, «Зямлячцы» П. Глебкі, «Беларускаму народу» Максіма Лужаніна, «Рускаму брату» П. Панчанкі, «Пісьмо ваенному» Максіма Танка).

ПАСЛЯСЛОЎЕ – дадатак аўтара ці іншай асобы да літаратурнага твора або кнігі, дзе прыводзіцца інфармацыя, звязаная са зместам твора (кнігі), гісторыя яго напісання і г. д. Аўтарскае пасляслоўе не мае самастойнага літаратурнага значэння, бо яно – частка твора, элемент яго архітэктонікі і злучанае з творам не фабульнай (як у эпілогу), а ідэйнай сувяззю. Вызначаецца часцей лірыка-публіцыстычным стылем.

На землях Беларусі пасляслоўі вядомыя з даўніх часоў. Яны змяшчаліся ў старажытных рукапісных кнігах у выглядзе сціслых звестак пра перапісчыка, час і месца напісання кнігі. Пазней такія звесткі пашырыліся, у іх выяўляліся пацудзі радасці з прычыны завяршэння кнігі, часам давалася ацэнка таму ці інш. князю, каралю, цару, пры якім кніга была перапісаная (напр., «Пахвала Вітаўту» ў кнізе словаў Ісака Сырна). Традыцыйны рукапісных пасляслоўяў працягваў Ф. Скарына ў выданнях, дзе змяшчаў паве-

дамленні пра месца, час надрукавання, пра перакладчыка-друкара.

Да твораў мастацкай літаратуры аўтарскія пасляслоўі пішучца рэдка, звычайна ў сувязі з выданнем твора, калі ёсць моцная неабходнасць выказацца перад чытачом. Так, Янка Маўр напісаў пасляслоўе да рамана «Амок» (да выданняў 1933, 1946, 1950, 1960), дзе адзначаў, што само жыццё дапісвала раман: у пасляслоўі паказанае далейшае развіццё супраць інданэзійскага народа барацьба каланізатараў, што была адлюстраваная ў творах. У. Караткевіч у пасляслоўі да выдання рамана «Каласы пад сярпом тваім» у перакладзе на рускую мову (Мінск, 1977) вядзе гаворку пра трагічныя перспектывы сваіх любімых герояў і звязаныя з гэтым маральныя цяжкасці пры напісанні працягу твора. Такое пасляслоўе – нібы літаратурны момат паміж першымі і наступнымі кнігамі рамана. Пасляслоўе А. Лойкі ў рамана-эсе «Як агонь, як вада...» (1984) змяшчае заключныя штырхі біяграфіі і рамантычнага алічча асноўнага героя – Янкі Купалы.

Пасляслоўе, напісанае іншым пісьменнікам, крытыкам, укладальнікам кнігі, з'яўляецца рэкамендацыйнай кнігі (твора) чытачу. У ролі пасляслоўя да зборніка А. Разанава «Шлях-360» (1981) выступае В. Бечык з артыкулам «Шляхам пошукаў», прысвечаным творчасці паэта. Пасляслоўі такога тыпу становяцца прадмовамі, калі змяшчаюцца ў пачатку кнігі.